

DR. VALENTIN PUTANEC

RUKOPISNI ZBORNIK MR 92 ZAGREBAČKE
METROPOLITANE

A) UVOD

Prvi, koji je upozorio na zbornik MR 92, bio je Janko Barlé. On je 1902. objavio članak o zagrebačkim srednjovjekovnim liječnicima i medicinskim rukopisima¹ pa tu spominje i naš zbornik. Čitavom zborniku, prema prvim dvjema tekstovima, daje naslov »Tractatus de conservanda sanitae«, što je dakako krivo i netočno, jer zbornik sadržava i druge tekstove, osim prvog medicinskog (Aldobrandinova) teksta. Nažalost, upozorenje Janka Barléa ostalo je nezapaženo u naučnom svijetu: *slavica non leguntur*.

Kada je 1922. kasniji sveučilišni profesor dr. Franjo Fancev došao kao knjižničar u zagrebačku Sveučilišnu knjižnicu i tu pristupio opisanju i identificiranju velikog dijela rukopisa, što se čuvaju u Sveučilišnoj knjižnici i Metropolitani, odmah je stao proučavati i zbornik MR 92. Njegov opis toga zbornika trebao je 1928. biti objavljen u pariškom časopisu *Romania*, kome je urednik bio Mario Roques, ali je dr. Franjo Fancev, kada je iz dopisivanja s Mario Roquesom i njegova identificiranja pjesama *Chansonniera* vidio, da njegova (Fancevljeva) identifikacija nije uspjela, zamolio, da mu se povрати rukopis njegova opisa, da bi ga konačno dotjerao za štampu. I tako je Fancevljev opis ostao neobjavljen.²

¹ cf. J. Barlé, *O zdravstvu u starom Zagrebu* = Liječnički vjesnik, 1902, p. 56.

² Rukopisni opis dr. Franje Fanceva našao se iza njegove smrti 1942. u njegovoj ostavi. Gospođa Blanka Fancev, supruga dr. Franje Fanceva, predala je 1946. posredovanjem dr. Tome Matića ovaj opis meni, da ga vidim, dotjeram i eventualno štampam. Kada sam konstatirao, da identifikacija tekstova nije izvršena, odlučio sam, da posao sam učinim. Gospođa Fancev predala je u jesen 1953. opis svoga supruga u Sveučilišnu knjižnicu, gdje se danas nalazi pod brojem R 6428. Opis dr. F. Fanceva sastoji se od tri rukopisa: a) hrvatska redakcija, u kojoj su izrezani citati tekstova.

Čitajući opis dr. Franje Fanceva, Mario Roques se naročito zainteresirao za zadnji dio zbornika MR 92, koji sadržava zbirku starofrancuskih lirskih pjesama. Prema fotografijama toga dijela zbornika, što mu ih je poslao dr. F. Fancev, M. Roques je identificirao gotovo sve ove starofrancuske pjesme i taj svoj rad objavio 1928. u Jeanroyjevu *Zborniku* (*Mélanges Jeanroy*).³

Godine 1944. je Antun Markov dao opis svih rukopisa *Metropolitane*.⁴ Među medicinske rukopise uvrstio je i zbornik MR 92 (bolje bi bio uradio, dakako, da ga je uvrstio među *varia*). Tu on daje sumarni opis toga zbornika. Uglavnom navodi incipite svih tekstova, čitajući ih prema rukopisnim bilješkama dr. F. Fanceva.⁵ Ne identificira (kao ni F. Fancev) pojedine tekstove.

Iste godine, kada i A. Markov, spominje MR 92 i dr. Lujo Thaller u svojoj radnji o medicinskim rukopisima *Metropolitane*.⁶ Tu obraduje i pitanje dolaska tih rukopisa u *Metropolitano* pa o MR 92 iznosi misao o provenijenciji, koju je već 1928. iznio dr. F. Fancev, a koju je on dobio od dr. F. Fanceva usmenim putem.⁷

B) OPIS ZBORNIKA MR 92

Rukopisni zbornik MR 92 čuva se u zagrebačkoj Sveučilišnoj knjižnici, u odjeljenju *Metropolitane*, knjižnice zagrebačke nadbiskupije, koja se od 1916. nalazi u pologu u Sveučilišnoj knjižnici.

Zbornik MR 92 veličine je 195×127 mm. Uvezan je u drvene korice, koje su presvučene kožom. Rukopis je marginalno tu i tamo oštećen, jer je knjigoveža kod uveza zbornika izravnao rezanjem veličine svih stranica, što znači, da su nekada, prije uveza u sadašnji zbornik, veličine

jer su bili preneseni u francusku redakciju, b) francuska redakcija, koju je prema hrvatskoj načinio prof. André Vaillant za štampanje u *Romaniji*, c) francuska redakcija, nedovršen prijepis Vaillantova prijevoda, koji je izvršio dr. F. Fancev za one dijelove, koje je smatrao konačno redigiranim. Sadržaj je Fancevljeva opisa ovo: a) vanjski opis zbornika, b) provenijencija zbornika (v. dalje notu 8), c) opis i identifikacija teksta I (djelomična identifikacija prema Gröber, *Grundriss*, II, 1, p. 1036), d) opis bez identifikacije teksta III (cf. *Romania*, 70, p. 76, nota), e) opis bez identifikacije teksta IV (autor daje djelu naslov »De conseil prendre«), f) opis i identifikacija teksta V (preuzeto iz Fancevljeva opisa ovdje dalje D, V), g) opis bez identifikacije teksta VI, h) opis teksta VII, i) opis teksta kanconijera, identifikacija prve pjesme.

³ Mario Roques, *Le chansonnier français de Zagreb* = *Mélanges de linguistique et de littérature offerts à M. Alfred Jeanroy*, Paris, 1928.

⁴ Antun Markov, *Katalog metropolitanskih riedkosti* = Kulturno-poviestni zbornik zagrebačke nadbiskupije, I, 1944, pp. 505–50; na str. 532. autor govori o zborniku MR 92.

⁵ Id., ib., p. 550.

⁶ Lujo Thaller, *Sredovječni medicinski rukopisi stolne crkve* = Kulturno-poviestni zbornik ... (citiran u noti 4), pp. 573–96; na str. 590. govori autor o zborniku MR 92.

⁷ Id., ib., p. 590.

pergamentnih listova pojedinih tekstova bile različite, ali ne mnogo, što se može vidjeti po tekstu, kojim su listovi ispisani. O marginalnom oštećivanju stranica i tekstova vidi niže D, VIII i X.

Zbornik MR 92 sadržava 18 kvaterniona raznog sastava: kvaternioni 1. do 7., 10., 13. i 18. imaju 8 listova, kvaternion 8., 9. i 11. imaju 12 listova, 12. kvaternion ima 10 listova, 14. i 15. imaju 6 listova, 17. ima 4 lista, a 16. samo 2 lista, što ukupno čini 144 lista, 288 strana. Listovi su numerirani olovkom brojevima 1-144 na licu (recto) svakog folija.

Gotovo čitav zbornik iluminiran je inicijalima, koji su izrađeni u crvenoj i plavoj boji, i to tako, da je crveni inicijal ukrašen plavim viticama, a plavi crvenim. Na nekim stranicama iza pojedinih tekstova nalaze se crteži, među kojima ima i crteža nekih strojeva (v. ff 55^o, 88^o, 124^o, 144^o).

Rukopis MR 92 je zbornik raznog sadržaja, u kojem se nalazi 9 raznih sredovječnih djela, od kojih su 6 na starofrancuskom jeziku, a 3 na latinskom. Opis pojedinog rukopisa i njegova identifikacija daje se niže (v. D, I-IX). Od starofrancuskih djela ima u našem zborniku jedno djelo, koje dosada nije uopće bilo poznato, te je sačuvano samo u našem zborniku, dva djela, kojih su kopije dosada bile poznate samo po jednom rukopisu, te naši predstavljaju vrijedne duplikate, jedan starofrancuski kanconijer, koji sadržava mnoštvo starofrancuskih lirskih pjesama raznih autora. Osim spomenutih djela zbornik sadržava mnoge marginalne bilješke, koje su za povijest zbornika od velike važnosti (v. C i D, X).

Tekstovi u MR 92 nisu pisani svi u isto doba. Paleografski idu u 12., 13. i 14. stoljeće, i to ovako:

Rukopis I i IX pisani su nešto iza 1252., nešto poslije rukopisa III i IV;

rukopis II dopisan je potkraj 13. stoljeća;

rukopis III pisan je, kao što kaže eksplicit, godine 1252.; kako je rukopis IV i VI pisala ista ruka, zaključujemo, da su i oni pisani 1252. ili nešto kasnije;

rukopis V je najstariji dio zbornika: gotica s tragovima karoline, pripada drugoj polovici 12. stoljeća ili početku 13. stoljeća;

rukopis VII pisan je iza 1274., potkraj 13. stoljeća;

rukopis VIII pisan je iza 1274. i suvremen je rukopisu VII. Razne ruke, koje je mislio da vidi dr. Fancev (v. kraj note 8), mogu se tumačiti kao pismo iste osobe; kada to ne bi bilo tako, ne bi se moglo protumačiti javljanje istog rukopisa unutar čitavog teksta VIII.

C) POVIJEST ZBORNIKA MR 92

U svom opisu zbornika MR 92 dr. F. Fancev bio je mišljenja, da je ovaj zbornik nastao u Italiji, te ga je zbog toponima *Montels*, koji se javlja u eksplicitu teksta III, smjestio u Piemont, a zbog teksta VIII u Padovu ili njezinu okolicu. Isto je tako zbog toga, što je zagrebački

biskup *Jacobus de Placentia* bio liječnik hrvatsko-madarskog kralja Karla Roberta (1301–1342), smatrao, da ga je Jakob donio u Zagreb.⁸ Prema mom proučavanju zbornika MR 92, koje vršim od 1944. godine, mišljenje se dr. Fanceva u glavnim linijama ne može održati, osobito mišljenje o lokalizaciji toponima *Montels* i dolasku zbornika MR 92 u Zagreb. Pogreška je dr. F. Fanceva, što nije detaljno pregledao zbornik MR 92, gdje bi našao potadaka, koji bi ga točnije usmjerili u određivanju kriterija za povijest zbornika MR 92. Moje tvrđuje o provenijenciji zbornika MR 92 potkrepljuju se i nadopunjuju lingvističkim proučavanjem, koje će biti iznesene u člancima o pojednim tekstovima ovoga zbornika.

⁸ Ovo su glavne misli dr. F. Fanceva o tome, gdje je MR 92 nastao i kako je stigao u Zagreb i Metropolitanu. Prema mom istraživanju toponim *Montels* predstavlja Montello nad Venecijom, a MR 92 je donesen u Zagreb potkraj 14. ili na početku 15. stoljeća, a u vezi je sa zagrebačkim kanonikom pojcem Ivanom (*Iohannes cantor canonicus*), koji se potpisao na f 144^{vo} ovoga zbornika, a bio u Zagrebu u vremenu od 1397. do 1448. Dakle, doba Karla Roberta (1301–1342) ne dolazi u obzir. Premda je dakle neodrživa, ipak objavljujemo tezu dr. Franje Fanceva o provenijenciji zbornika MR 92, i to najviše zbog toga, što se u stručnoj literaturi o njoj već govorilo. Donosimo je prema francuskoj redakciji Fancevljeva opisa (Sveučilišna knjižnica u Zagrebu, R 6428):

«Le ms. a sans doute été constitué dans l'Italie du nord, où florissait au XIII^e siècle la littérature française. »La contrée des *Montels* mentionnée à la fin du second morceau, pourrait être identique à *Montiglio* dans le Piémont. Je formule cette conjecture un peu risquée, parce que si elle pourrait être confirmée par l'étude des particularités de langue du ms., étude que je ne puis faire, l'on pourrait sans doute du même coup savoir comment et quand ce code est venu à Zagreb.

D'après la première partie du ms., qui est un traité de médecine, l'on pourrait penser qu'il a été apporté à Zagreb par l'évêque de Zagreb *Jacobus de Placentia* dont il reste à la bibliothèque métropolitaine de Zagreb un autre ms., un «Pontificale Romanum», écrit en 1340 à Avignon chez cet évêque par un moine nommé *Alfutius*. On sait de l'évêque *Jacobus* qu'il était avant 1333 médecin du roi de Hongrie et de Croatie *Charles-Robert d'Anjou* (1301–1342). En 1343, il devint évêque de Zagreb, et mourut subitement à Budapest en 1348 au cours d'un voyage.

Une seconde hypothèse se rattacherait au nom de lieu *Montiglio*, s'il est bien identique au français «*Montels*» du ms. Dans ce cas, notre ms. a pu être apporté à Zagreb par le chanoine *Petrus de Montilio*, mentionné dans une réunion des chanoines du chapitre de Zagreb de l'année 1353.

Mais ces deux hypothèses n'épuisent pas toutes les possibilités car au cours des XIV^e et XV^e siècles, il y a eu à Zagreb plusieurs chanoines originaires d'Italie, et d'ailleurs il n'est pas exclu que le ms. ait été apporté d'Italie par quelque prêtre croate. En tout cas, à Zagreb il a dû être au XVI^e siècle au plus tard, c'est-à-dire à cette époque il a été relié en même temps et de même façon que tous les autres mss. de la même bibliothèque.

Quelque soit le lieu d'origine du ms., et de quelque manière qu'il soit venu à Zagreb, il est sûr qu'il se trouvait de 1284 à 1313 dans l'Italie du Nord, et vraisemblablement dans les environs de Padoue. C'est ce que permet d'établir la «*Chronique de Padoue*» de 1175 à 1313, qui commence au feuillet 5b du 15e cahier, aussitôt après le poème sur le concile de Lyon et occupe les feuillets 129 b–136 b. D'après l'écriture, un premier auteur a écrit la partie de la chronique qui comprend les années 1175–1284; dans le récit des événements des années suivantes (1285–1313), on trouve encore 7 écritures différentes (1285–1291, 1292–1294, 1295–1299, 1300–1306, 1307–1309, 1310–1311 et 1312–1313).

Outre la «*Chronique de Padoue*», nous sommes encore orientés vers l'Italie par 6 vers du feuillet 110b qui sont un éloge de Venise.»

Evo mojih podataka i zaključaka o provenijenciji zbornika MR 92:

U rukopisnoj *Padovanskoj kronici* (v. D, VIII) otkrio sam posjednika zbornika MR 92 i pisca same kronike i *Lionskog koncila* (v. D, VII). To je neki Antonije, koji je na rubu kronike zapisao za godinu 1249. »isto millesimo natus sum ego antonius tercius ex decembre« i za godinu 1265. »isto millesimo accepi ego antonius uxorem«. Tri puta uzastopce pod raznim godinama u kronici zapisala je ista ruka dane rođenja svoje troje djece i jednog unuka: rođenje Gvida (1268.), Altrusije (1274.), Gerarda (1281.) i unuka Gerarda, sina Gvidova (1303.). Kako je pismo u kronici pismo iste ruke, koja je pisala i *Lionski koncil*, koji se nalazi pred kronikom na istom kvaternionu, zaključujem, da je Antonije kopist *Koncila*, da je Antonije svoje marginalije unio iza 1274. (datum održavanja koncila) i da je tekst kronike, koji se odnosi na događaje prije 1274., prepisan s drugih rukopisa. Osim toga, kako se Antonijeva ruka javlja kroz čitavi zbornik MR 92 u marginalijama i dopisima raznog sadržaja, zaključujem, da je on bio iza 1274. posjednik svih tekstova, koji danas čine zbornik MR 92.

Dr. F. Fancev je dobro zamijetio, da se MR 92 nalazio oko godina 1274–1313 u okolici Padove ili u samom gradu Padovi. Kada to ne bi bilo tako, nejasno bi bilo, zašto bi netko gdje drugdje pisao kroniku grada Padove. U prilog ove Fancevljeve teze ide to, što se u stihovima na kraju *Kanconijera* (f 144^{vo}, v. D, X, j) spominje zloča padovanske vojske i težak život u tom kraju, što je moglo biti uneseno i za vrijeme kakva bijega iz Padove, jer je u to doba u Italiji obična pojava, da sada jedni, a sada drugi građani moraju iz pojedinog grada bježati na sigurnije tlo.

Antonije je bio po zvanju liječnik. To zaključujemo po tome, što je većina njegovih marginalnih bilježaka i dopisa unesena uz medicinske tekstove (v. D, I) i što nam je ostavio i nekoliko svojih medicinskih propisa (v. D, X, d). Osim toga, može se zaključiti, da je Antonije bio vrlo učen čovjek svoga vremena: poznao je latinski, francuski, volio je poeziju i historiju. Nije isključeno, da je medicinsko znanje i znanje francuskog jezika stekao na kakvom francuskom medicinskom fakultetu.

Vrlo je teško bilo pronaći i identificirati ovoga padovanskog liječnika Antonija. Kako mi je manjkala neka stručna literatura, morao sam se obratiti na direktora Marciane Pietra Zorzanela, da mi pomogne iden-

Uz ime redovnika Alfucija citira dr. Fancev bilješku sa spomenutog *Pontifikala* (Metropolitana, MR 163, f 108^{ro}, poslije litanija): Ego Alfutius Magri Badii de Eugubio monachus Sti Viti hunc librum scripsi, Scriptum in Avinion pontif dni Benedicti papae VII^{mi} anno sexto in domo venerabilis viri et dni dni Jacobi de Placentia Eppi Cnadiensis. Uz ime Jakoba de Placentia Fancev citira St. Matkovića, *Recensio episcoporum ...*, p. XI, gdje se kaže za nj: Jacobus II oriundus e Placentia, prius Medicus Regis Hungariae (t. j. Anžuvinca Karla Roberta), postea statui ecclesiastico nomen dedit, anno 1333 Episcopus Csanadiensis, tandem anno 1343 Zagrabiensis. Mortuus est inopate Budae die 16 octobris 1348. – O ovom istom Jakobu i njegovim medicinskim istraživanjima vidi sada i dr. Dražen Grmek, *Jedan srednjovjekovni proces radi anatomske sekcije ukradene lješine* = Medicinar, Zagreb, IV (1950), br. 6, pp. 354–60.

tificirati ovu osobu. On je otkrio jedan dokument od 2. II. 1357., gdje se spominje »magister Guido cirologus filius magistri Antonii medicus de Padova«. ⁹ Ja sam zatim identificirao ovoga padovanskog liječnika Antonija s našim Antonijem, i njegova sina Gvida s našim Gvidom, sinom Antonijevim, koji se rodio 1268. Poslije pomoći, koju mi je pružio P. Zorzanello (iza 1949.), pronašao sam još novih podataka o ovom padovanskom liječniku: u općinskom arhivu grada Padove pronađen je akt, gdje se spominje »Antonius scriptor quondam domini Alberti qui fuit de Parma et nunc (1338) habitat Padue in contrata Braidi«. Ista osoba 1352 pravi oporuku, u kojoj ostavlja sluzi (bit će pomoćniku) Nikoli »omnes libros medicine et feramenta sua ad medicandum«, odakle izlazi, da je Antonije bio i liječnik i pisar (notar), što nalazi iz našega zbornika mogu samo potvrditi. ¹⁰

Prema tome bi zbornik MR 92 ili njegovi sastavni dijelovi do 1352. bili u Padovi. Nije jasna sudbina zbornika MR 92 za vrijeme od 1352. do 1397. Nisam mogao identificirati nijedne osobe, koju spominju Antonijevi zapisi, kao stanovnika grada Zagreba u 14. stoljeću. Bilješka nas sa f 144^o »ego iohannes kantor skripsi de mense iulii« (pisano grčkim slovima) upućuje na zagrebačkog kanonika pojca Ivana. Kako se ovaj kanonik spominje među stanovnicima zagrebačkog Kaptola u vremenu od 1397. do 1448. (datum njegove smrti), može se zaključiti, da je zbornik MR 92 došao u Zagreb u vremenu između 1252. i 1448., t. j. datuma oporuke liječnika Antonija i smrti kanonika Ivana. ¹¹

Ima u zborniku MR 92 i drugih bilježaka, koje bi nam nešto mogle kazati o povijesti toga zbornika, ali je teško odrediti vrijednost i značenje tih bilježaka. Tako je teško nešto zaključiti na temelju interesantne bilješke na f 124^o (v. niže D, X, g). Sigurno je, da je bilješku osakatio knjigoveža, i da bi nam ona, kada ne bi bila krnja, mogla nešto više kazati o MR 92, osobito za doba od 1352. do 1448. Budući da znamo, da je upravo 1408. bio napuljski biskup neki Ivan (1407.–1415. u Napulju), koji je prije toga bio biskup ninski u Hrvatskoj i koji je ponovo 1409. bio imenovan administratorom niuske biskupije, ¹² mo-

⁹ cf. Gloria, *Monumenti della Università di Padova*, II, Padova (1888), p. 42. – Srdačno zahvaljujem direktoru Zorzanellu, što mi se tako uslužno odazvao molbi, da mi pomogne identificirati Antonija našega zbornika.

¹⁰ cf. P. Sambin, *Tra miniatori e »scriptores« forestieri a Padova nella prima metà del sec. XIV (schede d'archivio)* = Atti dell'Istituto Veneto di scienze, lettere ed arti, anno acc. 1949–50, t. CVIII, cl. se. m. e lett., pp. 244–5. – Godine 1333. nalazi se zabilježen i neki padovanski kanonik Antonije iz Parme, koji bi također mogao biti ista osoba s našim Antonijem. Što bi naš liječnik i kanonik imao i djece, značilo bi, da se zaredio iza smrti žene (zadnji mu se sin rodio 1281.). Malo nas začuđuje starost osoba, koje identificiramo: 1352. je Antonije starac od 101 godine, a njegov sin Gvido 1357. ima 89 godina.

¹¹ O kanoniku Ivanu Pojcu, v. rukopisno djelo Lj. Ivančana, *Podaci o zagrebačkim kanonicima od godine 1193. do 1924.*, I, p. 135–8, što se čuva u Državnom arhivu u Zagrebu. Potpis Ivana Pojca nalazi se i u drugim rukopisima *Metropolitane. Ja ga nadoh u MR 121, f 1^o. Dr. Grmek kani napisati poseban članak o ovom vrlo učeuom kanoniku zagrebačkog kaptola.*

¹² cf. C. Eubel, *Hierarchia catholica mediæ ævi (1198–1431)*, I, Monasterii, 1898, pp. 376–7, 388.

žemo pomisliti, da se u ovom krnjem zapisu radi o osobi, koja je bilo na koji način bila vezana i sa Zagrebom, ali koji je odnos ovoga biskupa Ivana prema MR 92, to pitanje ostaje nerasvijetljeno. Osim toga nejasno je i što predstavlja monogram GA na tom istom foliju, pa što znači onaj kriptogram na f 119^o (v. niža D, X, f). Stihovi na f 110^o (v. dalje D, X, e) i stihovi na f 144^o (v. dalje D, X, j) upućuju na Veneciju i Padovu i samo potvrđuju, da smo ostale podatke, koje smo iznijeli u prilog naše tvrdnje o provenijenciji zbornika MR 92, dobro iskoristili.

D) SADRŽAJ ZBORNIKA MR 92, OPIS I IDENTIFIKACIJA
TEKSTOVA¹³

I. Régime du corps de Maître Aldebrandin de Siene (ff 1^o – 55^o).

Incipit:

Dex q̄i per sa grant prisance [tot le mond establi] q̄i primierement fist li ciel, apres li .IIIj. elemenc, la terre, li ave, li airs et li feu, si li plot qe totes les autres choses des la lune en aval fusement faites par la vertu de ces .IIIj. elemenz, sicome sunt herbes, arbres, oisiax et totes bestes, poisons et homes. Et fist primierement totes ces choses avant q̄'il feist home. Et home fist il en sa senblance au derrain por la plus noble creature q̄'il peust faire.

Explicit:

Covient q̄i iuger viaut q̄'il ne gart solement a uns des enseignamenz qe dit vos avom, mais a .IIj. o a .IIIj. o a tant cum il pora plus qe tant com li enseignamenz s'accordent plus ensemble, sera plus droiz le iugemenz. Et li enseignamenz q̄i sunt plus a droit iuger, sunt cil des euz et do visage.

Pismo je gotica 13. stoljeća. Tekst sadržava na starofrancuskom jeziku srednjevjekovno medicinsko djelo talijanskog liječnika Aldobrandina iz Siene. Detaljni opis ovoga rukopisa sa prikazom jezika dao sam u Radu, 295.

II. Libellus de conservanda sanitate (ff 55^o – 56^o).

Incipit:

Oportet te cum a sopno surresseris modicum ambulare et membra tua equaliter extendere et capud pectere quod corroborat corpus et pectio extrahit vapores ad capud ascendentes tempore dormicionis a stomacho.

Explicit:

Tunc oportet temperari aerem id est calefieri. Parcatur Veneri et motu corporis.

Tekst je pisan latinskim jezikom, goticom 13./14. stoljeća. Sadržava mali manual za dnevnu i sezonsku higijenu. Bez naslova je. Prema

¹³ Dajem samo incipite i eksplicite pojedinih tekstova kao i identifikaciju tih tekstova unutar starofrancuske i ostale literature. Za ostalo upućujem na stručnu literaturu.

jednom sličnom djelu, što se zove *Libellus de servanda sanitate* (ili i *Libellus conservandae sanitatis*), što se pripisuje bolonjskom liječniku Taddeusu de Florentia (»doctor in arte medicine in civitate Bononie«), držimo, da naš rukopis predstavlja skraćenu redakciju Tadejeva djela, pa smo mu zato i naslov dali, kao što nosi naslov Tadejevo djelo.¹⁴

III. Livre d'Enanchet (ff 57^{ro} – 76^{ro}).

Incipit:

Enanchet por soi dit que trois chouses purtinent as autors.

Explicit:

Ensi est le livre de la doctrine conpliq loqel hert amaistremant et lumere de la çent de ces monde, e si fu escriç en la contree des Montels . M. CC. LIj. puis la nasion deu douç Roy Iesu Crist loqel ert fonteine e nasimant de tot bian.

Tekst je pisan starofrancuskim jezikom. Djelo je datirano, prema eksplicitu, sa godinom 1252. Sadržava *Livre d'Enanchet* (»Enanchetova poduka«), djelo, koje je dosada bilo poznato samo po jednom primjerku, koji se čuva u Beču (Nationalbibliothek, 2585). Kratak opis ovoga rukopisa i uspoređenje s bečkim dao sam u *Romania*, 70, 74–83.

IV. Moralités des philosophes (ff 76^{vo} – 88^{vo}).

Incipit:

Trois manieres sont de conseil prendre: la primere est de honiste chose solement. la secunde est de profetable chose solement, la tierce est de contreire chose de profetable chose et de honeste cosse. La primere est partie en deus. Car l'en dote maint foiq de une uvre queux ele est chouse profetable, laqueux seit plus honeste ...

Explicit:

Car vos ne veroiq ia bon mire tant sache bien enseigner de fisiq se il ne la viaut acostumer et aoverr qe ia grant los en conquer. Autresi sunt doneç les comandemens qe l'en ne doit pas avoir por oir solement ne por escuter aucois doit l'en metre us et pene a fait (!) ce qe il comande. Ici finis moralites.

Iza ovoga eksplicita u našem rukopisu djela dolaze još četiri starofrancuskim jezikom pisane molitve. Evo incipite i eksplicite tih molitava.

1) *Ie te pri, voirs fil deu, et (par) la vertu de la sainte crois et par amor de cel confort dont tu confortas ta mere en la sainte crois ... notuui et chascun ior me defendes del diable et de ses aguaiç, et de toç mes enemis qi me vuelent nuisir a l'arme et al cors ou priveement ou apertement ou en paroles ou en fais ou en pensees ou envers toi ou envers aucuns home, amen.*

2) *Dex qi delivras Susane de fals crimen et Ionaz del ventre de la baleine ... tu me degnes delivrer de totes angoses ... car ie ne sai ou fuir se a toi non, dex qi vix et regnes par toç tans et les siecles, amen.*

¹⁴ za Tadeja cf. C. Marchesi, *Il compendio vulgare dell'Etica Aristotelica* = *Giornale storico della letteratura italiana*, 42 (1903), pp. 1–74.

3) Tot puissant dex et misericordables, overte de tot bien, ie te pri humiliment sicum tu delivras les trois enfans Sidraç, Misac et Abdenago de la fornase del feu ardent, et Susane del fals crimen, ensement degnes tu delivrer moi la toi seriante nient digne pecheris por la proiere de cels et de toç sains et del fais des mes pechies et de la dolor de tot mon cors, amen.

4) Rois de petie, merci te pri qi tou saint cors presentes ici, a toi m'espans genus fleti, aves de moi, sire, merci... Tremet concordc et ferme amor, sire en t(e)re et mon seignor et nos maitieng par ta valor et nos meismes a enor et quant nos estrons de cest labors ou nos vendrons a nostre ior, receif nos, sire, au ciel hautor ou nus hom ia n'avra tristior, amen.

Tekst je pisan starofrancuskim jezikom. Pismo je gotica 13. stoljeća, a ruka je ista, koja je pisala *Livre d'Enanchet*, koji se nalazi pred ovim tekstom. Ovaj je rukopis upravo starofrancuski prijevod latinskog djela poznatog pod naslovom *Moralium dogma philosophorum*, napisanog u 11. ili 12. stoljeću. Pripisuje se sada Guillaumeu de Conches.¹⁵

Prema trećoj molitvi, koju smo čitavu donijeli, može se zaključiti, da je naš rukopis ili original, sa kojega je prepisan, bio načinjen za neku ženu (»udostoj se osloboditi mene tvoju službenicu ništavnu grešnicu«).

Opis ovog rukopisa i studiju o njegovu jeziku dajem u posebnoj raspravi.

V. Godefredi Viterbiensis cronica (ff 89^{vo} – 110^{ro}).¹⁶

Incipit:

Adam cum esset annorum CCXXX genuit seth ...

Explicit:

... per districta capitula dicitur.

Tekst je pisan latinskim jezikom. Sadržava *Kroniku* Gotfrida Viterp-skoga. Pismo je gotica, s prijelazom iz karoline, 12./13. stoljeća. Početna rubrika kazuje:

particula .XXVIII. cronica et doctrina grecorum tripartita ab adam usque ad imperatorem fredericum primum secundum Godefredum viterbiensem.

U tekstu se osim same *Kronike* nalaze pjesme o Albuinu i Rosamundi (ff 102^{vo} – 103^{ro}), o carskim znakovima (ff. 104^{vo} – 105^{vo}), »De .III. principalibus sedibus imperii romani« (ff 108^{vo}), koje se nalaze u *Monumenta Germaniae historica* (scriptores, vol. 22), i Migneovoj *Patrologiji* (ser. lat., t. 198). Osim ovih nalazimo u ovom rukopisu i pjesme »De producere crucis Christi« (ff 105^{vo} – 107^{ro}) i »De denariis pro quibus venditus erat Christus« (ff 107^{ro} – 108^{ro}), kojih ne nalazimo u spomenutim edicijama.

¹⁵ O tom djelu cf. J. Holmberg, *Das Moraliun dogma philosophorum des Guillaume de Conches, lateinisch, altfranzösisch und mittelniederfränkisch*, Uppsala, 1929.

¹⁶ Opis prema Fancevljevu opisu zbornika MR 92 (Sveučilišna knjižnica u Zagrebu. R 6428).

VI. Livre d'Attila (ff 111^{ro} – 123^{vo}).

Incipit:

Après ce que nostre segnor Ihesu Crist nasqui e fu pene e mort, li saint apostre furent moult esgare; mes après ce que il fu resuscitez, se reconforterent il moult que il le virent e parlerent a lui maintes foiz. Mes le ior de la pentecoste dona nostre syres as apostres sa grace e sa beneicon. E li saint esprit dona il a chascun que l'avoit veu aler en ciel le ior de l'ascension. E de lors en avant tint chascun sa voie e s'en alerent par mi le monde preechant le nom de Ihesu Xrist e tot ce che il virent e oierent de lui...

Explicit:

Panduecus que fuiç estoit de la mort des mains des cristiens, ne puet pas fuir la mort des mains des ongres que lors quant il fu en Ongrie, Gorpisels li corut sus a s'espee tote nue en sa main e li dona par mi la teste. Si li porfendi dusque as denç. De ce furent ongres molt corociç, mes il ne le porent amender.

Iza zadnjih riječi eksplicita dolaze u našem rukopisu još zlatnim slovima upisane riječi »Ave maria gracia plena dominus tecum«, dodane u 14. ili 15. stoljeću.

Tekst je pisan starofrancuskim jezikom. Pismo je gotica 13. stoljeća i slično je pismu djela *Livre d'Enanchet* ili *Moralités des philosophes*, dakle je pisan u drugoj polovici 13. stoljeća.

Sadržava na starofrancuskom jeziku kopiju rukopisa *Knjige o Atili*, koja je dosada bila poznata samo po jednom rukopisu, koji se čuva u Venecijanskoj knjižnici Marciani (Lat. cl. X, 96, 19–44). Sadržava prikaz o pohodu Atile na Italiju.¹⁷

VII. Concile de Lyon de 1274 (ff 125^{ro} – 129^{ro}).

Incipit:

Bien doit estre chascuns engrans
D'oïr le consille en romans,
Au mains cels que ie destin,
Que n'entendent pas le latin:
Boriois, dames et chevaliers,
Damoiseles et escuiers,
Petit et grant, ione et chenu.
Bien doit estre partot seu,
En toutes iceles contres
Ou les noveles sunt alees
Que li consile a este
A Lion. Or vos contere ...

Explicit:

Or prions por toz les seigneu(rs),
Uns et autrez, grans et meneur(s)
Qui a Lion ont seiorne
Et ore se sunt retornez
Que dex les maint a sauvele
Et vos n'oblit par sa bonte.

¹⁷ Za *Knjigu o Atili* cf. G. Bertoni, *Attila, poema francoitaliano di Nicola da Casola* = *Collectanea Friburgensia*, n. s., f. IX, 1907, pa zatim Bertoni-Foligno, *La Guerra d'Attila di Nicolo da Casola* = *Memorie della R. Accademia delle Scienze di Torino*, s. II, t. 57 (1906), pp. 77–158. Osim toga neka se konzultira literatura, koja opisuje Marcianine francuske kodekse (Ciampoli i sl.).

Tekst je pisan starofrancuskim jezikom. Pismo je gotica 13. stoljeća, a ruka je ista, koja je pisala *Padovansku kroniku* i marginalne bilješke u njoj (v. dalje VIII i naprijed C). Ovo je upravo jedan starofrancuski *sirventes*, prigodna pjesma, u kojoj se prikazuje, kako je došlo do Lionskog koncila od 1274. i kako su se stvari na njem odvijale. Prikaz događaja je malo satiričan. To je jedina *unica* našega zbornika MR 92 i dosada potpuno nepoznata. Djelo nema naslova. Autor je nepoznat.

VIII. Liber regiminum civitatis Paduae 1175–1311 (ff 129^o – 136^o).

Incipit:

Hec sunt omnes potestates civitatis Padue ab infrascripto millessimo in citra.
Millo. C. LXXV. Dominus Albertus de Ossa de Mediolano. Eo tempore Padua fuit combusta.

Explicit:

M^o. CCC. XIII. Dominus Bornius de Samaritanis de Bonnonia per sex menses. Isto tempore condepnatus est dominus Nicolaus predictus et Antonius de Curto Rodullo et multi alii tanquam proditores communis Paduani et multi sunt confinati extra civitatem et districtum. Die XX^o mensis junii equitavit potestas Padue cum militia et populo in veronensi districtu et primo ceperunt castrum de Archole et ibi posuerunt exercitum Padue, deinde currentes per veronensem districtum destruxerunt infrascriptas villas conburendo, devastando et ucidendo homines et bestias et conbuste fuerant infrascripte vi(lle) et incendio posite et homines mortui V^o et plus: Archole, Sanctus Bonifacius, Villa Nova, M(ons) Fortis, Soane, Ylase, Monttauro, ... Iognola, Collum Caldarie, Sanctus Marcius, Bon ... Alber ... et omnis alia villa ...

Tekst je pisan latinskim jezikom. Pismo je gotica 13. stoljeća. Sadržava popis potestata grada Padove za godine 1175. do 1313. Od godine do godine popratni tekst postaje uz imena pojedinih potestata sve veći i za historiju zanimljiviji. Naročito će za povijest biti interesantan dio, koji je pisan iza 1274., jer je kronika događajima iza toga doba suvremena. Ipak ova kronika u starijem svom dijelu dosta odgovara sličnim *regimenima* grada Padove, što su objavljeni u Muratorijevim *Rerum italicarum scriptores*, t. VIII, pp. 365/6-465/6. Zadnji dio našega rukopisa čini se da nije čitav. Pa i sam eksplisit od »Alber ...« do »villa« gotovo je nečitljiv. Jedan dio teksta je osakatio knjigoveža.

Naročito zanimljivo i za čitav zbornik MR 92 važno je to, što je pisac *Kronike* unio u nju marginalne bilješke o svom rođenju i ženidbi i o rođenju svoje djece i jednog unuka. Evo tih marginalnih bilježaka:

- a) (i)sto .m^o. natus sum ego antonius tercio ex decembre (podatak dan za godinu 1249.),
- b) isto .m^o. accepi ego antonius uxorem (dano za godinu 1265.),
- c) in isto .m^o. natus est Guido .XIII. augusti (dano za godinu 1268.),
- d) isto .m^o. nata est altru(s)i a tercio decembris (dano za godinu 1274.),
- e) isto .m^o. natus est Gerardus V (ili X?) IIII marcij (dano za godinu 1281.),
- f) isto anno fuit natus Gerardus filius Guidonis XXII setembri(s) (dano za godinu 1303.).

Odatle izlazi, budući da je pismo marginalnih bilježaka i same kronike isto, da je Antonije pisac kronike i da ju je posjedovao barem do 1303., kada je upisao rođenje svoga unuka. Za ostalo u vezi s Antonijem vidi naprijed C.

IX. Chansonier français de Zagreb (ff 137^{ro} – 144^{ro}).

Incipit:

Ja nus homs pris non dira sa raison
adroitement ...

Explicit:

S'autramant non puise s'amor avoir,
Dieu la fassa si vielle e si raidie
Qa tot le mont fors moi tot sos l'aie
Sauers se ia mi porroit echevoir.

Tekst sadržava starofrancuski kanconijer, u kojem se nalazi 25 lirskih pjesama raznih autora. Pismo je gotica 13. stoljeća. Opis i identifikaciju gotovo svih pjesama dao je Mario Roques u *Jeanroyovu zborniku*.¹⁸ Kanconijer se u literaturi označuje siglom za (= Zagreb).

X. Sitne bilješke:

a) f 55^{ro} je vjerojatno Antonijeva ruka zabilježila ove što latinskim, što starofrancuskim jezikom pisane medicinske propise:

Malsani *et* teneosi ideo nascuntur quando vir cum muliere habente callendacijum agit si mulier tunc temporis cum eo agat.

A sante d'ome *et* fame garder vaut mieuz chaude viande qe froide.

b) f 96^{ro} ista je ruka zapisala uz tekst Godfridove kronike ovaj latinski tekst:

Nomina electorum inperatoris romani sunt ista:
Cançellarius maguntinus germanie,
Cançellarius Tuerensis galtie,
Cançellarius Colloniensis ytalie,
Marchio brandeburgensis camerarius,
Palatinus dapifer,
Dux saxonie enseu portans,
Rex boemie pincerna.

c) f 108^{ro} ista je ruka zapisala uz tekst pjesme »De .III. principibus sedibus imperii romani« ovu bilješku: A arle, moice, ytalie, rome; in istis locis sunt III^{or} coron(e) ex quibus cor(onatur) inperator.

d) f 110^{ro} zapisala je neka ruka veoma slična ruci pisca *Koncila* ove medicinske propise:

Ad faciem rubcam sanandam que quidem similis leprosie .R. herbam que dicitur pitinium *et* sanabitur si ea utaris comedendo.

¹⁸ v. notu 3.

Ad dolorem dencium sanandum .R. radicem inperatoris et radica et superpone.
Ad guttam sanandam accipe mltas (!) ranas et eas coquas in aqua et postea exprimas in una petia de lino et permittas unguentum capere.

Aliud unguentum ad guttam: radicem bachare et radicem raphanni et semen sinapis et pista simul.

Ad splenis dolorem .R. succum herbe frage et bibe cum mele, valde prodest.

Ad exprimendas maculas de facie .R. flores latuce et trita eas et succum exinde sumptum superpone.

Ad expellendas tercianas .R. rosmarinum et eum facias bullire in aqua vel in vino et da bibere pacienti sub accessione.

Rosmarinum eciam combustum cinerem eius mixtum cum melle antiquo liberat oculum si in eo fuerit albula.

c) f 110^o zapisala je ruka vrlo slična ruci, koja je upisala dan rođenja Gvidova sina Gerarda (dakle vjerojatno ruka Antonijeve), nekoliko stihova u slavu Venecije i molitvu Duhu Svetome od Svetoga Augustina. Evo tih stihova u potpunosti, a molitve samo u incipitu i eksplicitu:

Una sine exemplo memoranda Venecia semper
Clara domi miranda foris terraque marique
Libertate pari camporum et vomeris experts
Et quibus in se usa est illis moderatur abenis
Legibus usa suis milleniū contigit annum
Hoc uno mundi domine per lata triumphas.

Oratio ad spiritum sanctum composita per beatum Augustinum. O divini amor numinis patris omnipotentis... per omnia secula seculorum amen. Venite adoremus domino.

Iza riječi »domino« ima još jedna nečitka riječ.

f) f 119^o zapisala je anonimna ruka 15. stoljeća nešto, što bi moglo biti kriptogram. Ista ruka se potpisala ispod toga kriptograma zlatnim slovima riječju BONA. Evo tog kriptograma:

Tmxbndqmpmcxsxghnsmnpxrtpxz .BONA .

g) f 124^o nalazi se najprije jedna bilješka, čiji je glavni dio knjigoveža kod uvezivanja zbornika osakatio, a ono što je ostalo, glasi: »... arhiepiscopus Neapolitanus. Anno m .CCCC. octavo post (?) Johannem.«¹⁹ Od ostaloga, što se može vidjeti na toj stranici, vidimo najprije crtež nekog nedovršenog grba, u kojem se najviše razlikuje cvijet ljljana. Zatim su tu dva monograma GA, ispod kojih se ponovno javlja riječ *Neapolitanus*. Iza toga je ista ruka, koja je f 110^o upisala molitvu Svetoga Augustina, upisala još jednu molitvu Duhu Svetomu. Evo njezinog incipita i eksplicita:

Sit in me domine per donum spiritus tui prudens modestia, sapiens benignitas... squalores expurgam.

h) marginalne bilješke Antonijeve prepisali smo gore u prikazu VIII. teksta (Padovanske kronike).

¹⁹ v. notu 12 i tekst, na koju se odnosi.

- i) f 143^{vo} zabilježena je zlatnim slovima riječ *Deus*.
 j) f 144^{vo} pisac *Kanconijera* zapisao je ove stihove:

Omnia pretereunt preter amare deum
 Contra merorem cape gaudia velle refrena
 Atque mali finem semper adesse puta
 Grata superveniet que non sperabitur hora
 Que compensabit fellea prisca favis
 Contra ventosas rabies et fulminis ictus
 Plus quercu solida levis arundo potest

Citat »Grata ... hora« u ovim stihovima pripada Horaciju, *Epistolae*, I, 4, 14.

Iza tih stihova upisala je Antonijeva ruka (ovdje slična pismu *Koncila* ili propisima sa f 110^{vo}, na pr.) ove stihove, koji su naročito zanimljivi, jer odaju mržnju prema padovanskoj vojsci i prikazuju, kako je bio težak život u tom kraju u doba autorova života:

Est patavina cohors variabilis, invida, fallax:
 Corde gerens aliud quam mendax ora (!) loquatur,
 Fenus amans avidum Bacique liquor nimis austus,
 Est facilis periura fidem corrumpere numquam
 Amplexata natum semper sefallere rivem.
 Urna cadit coquiturque n(a)tans et nobi(l)e surgit.
 Est labor in regno ca(r)ceris, ignis, aque.

Tekst, koji je vrlo važan u ovim stihovima, gdje se govori o »patavina cohors«, može se provjeriti, ako na tom mjestu pergamenu malo napnemo (usporedi fotografiju toga folija objavljenu u studiji Mario Roques-a o *Kanconijeru*).

k) f 144^{vo} ima tri bilješke. Prva se sastoji od riječi poznatog psalma: *Ego dixi domine miserere mei*. Zatim dolazi potpis grčkim slovima zagrebačkog kanonika pojca, koji se u dokumentima spominje od 1397. do 30. I. 1448. (datum smrti) a koji je ostavio tragova i u drugim rukopisima *Metropolitane*.²⁰ Obična mu je titula »Iohannes cantor canonicus«. Ovdje se potpisao: *Ego iohannes kantor skripsi de mense iuli*.

Treća bilješka, koja se nalazi na toj stranici, sadržava neki medicinski propis napisan armenskim slovima, koji je djelomično odgonetao pokojni dr. Lujó Thaller.²¹

E) ZAKLJUČAK

Kao što smo kazali, zbornik MR 92 pripadao je od 1274.–1352. padovanskom liječniku Antoniju (*Antonius medicus de Padova*). Potkraj 14. ili na početku 15. stoljeća dolazi ovaj kodeks u Zagreb i *Metropolitano*.

²⁰ v. notu 11 i tekst, na koju se odnosi.

²¹ v. djelo citirano u noti 6, p. 590–1.; ja čitam: labides vivos vnam bardem eris limadilalis niari (i. p. dardari kalzinadi bardes dras i de ade)... labode duas b. ...; kod daljnijega prebacivanja u latinski tekst prebaci b u p, d u t.

Veći dio tekstova ovoga zbornika pripada starofrancuskoj literaturi, koja se razvijala u Italiji od 13. do 15. stoljeća (frankotalijanska literatura). Uglavnom su to djela, koja su nastala u Francuskoj, te su ih Talijani u Italiji prepisivali i unosili na taj način promjene (većinom jezične, talijanizme), koje čine, da se ta literatura može smatrati frankotalijanskom. Jedan jedini tekst našega zbornika (*Lionski koncil od 1274*) nastao je u Italiji.²²

RÉSUMÉ

LE CODE MR 92 DE LA MÉTROPOLITANA DE ZAGREB

L'auteur s'est proposé de donner ici une étude sur l'histoire et la provenance à Zagreb d'un des plus intéressants codes de la Métropolitana (cote MR 92), y compris la description et l'identification des textes.

Après avoir énuméré (article A) tous ceux qui lui ont précédé (J. Barlé en 1902 mentionne le premier l'existence de ce code; en 1928 M. le dr. François Fancev veut publier dans la *Romania* une notice sur ce code, mais elle est restée manuscrite; en 1928 M. Mario Roques publie son étude sur le *Chansonnier français de Zagreb*; en 1944 Antoine Markov décrit en quelques lignes le code MR 92 dans son *Catalogue des rarités de la Métropolitana* et M. Louis Thaller, dans son étude sur la provenance des mss. médicaux de la Métropolitana, mentionne la thèse de F. Fancev sur la provenance du code MR 92, thèse qui lui a été communiquée oralement par M. Fancev), l'auteur donne la description extérieure du code (article B): 18 cahiers de parchemin, en tout 144 feuillets; les textes sont munis d'initiales en couleur rouge ou bleue; paléographiquement, les mss appartiennent aux 12^e, 13^e et 14^e s.; le code contient neuf textes dont 6 en ancien français et 3 en latin.

Dans l'article C, l'auteur cite en note la thèse de M. F. Fancev sur la provenance du MR 92 (d'après la notice manuscrite qui se trouve conservée dans la Bibliothèque universitaire de Zagreb, cote R 6428), d'après laquelle le code MR 92 aurait été apporté à Zagreb par le médecin du roi Charles Robert (1301-1342) Jacques de Plaisance (Jacobus de Placentia) qui était nommé évêque de Zagreb en 1343. Après cela, l'auteur expose sa propre pensée sur la provenance de ce code qui est en contradiction avec celle de M. Fancev. L'auteur a trouvé dans la *Chronique de Padoue* du MR 92 (texte VIII) quelques notes marginales que nous a laissées le possesseur du code et le copiste de quelques textes (textes VII, VIII et X): un certain Antoine, né en 1249,

²² Ovdje spominjem, što kanim u doglednoj budućnosti načiniti u proučavanju zbornika MR 92 (većina je tih radova već gotova): a) dati detaljne studije o tekstovima I, II, III, IV, b) objaviti tekstove VII (Lionski koncil od 1274), VIII (Padovansku kroniku) i VI (Knjigu o Atili). Tekstovi VII i VI dosada nisu uopće objavljeni.

marié en 1265, qui eut un fils Guide en 1268, une fille Altrusia en 1274, un autre fils Gérard en 1281 et un petit-fils Gérard, fils de Guide en 1303. Étant donné que l'écriture du même Antoine apparaît à travers tous les textes du code MR 92 et qu'il y a parmi ces annotations des notes tout à fait médicales (cf. textes I, X, d et autres), l'auteur conclut qu'Antoine possédait le MR 92 après 1274 (après le concile de Lyon du texte VII) et qu'il était médecin de profession. Après cela, l'auteur identifie notre Antoine avec un médecin Antoine de Padoue sur lequel les documents nous disent qu'il vivait en 1338 à Padoue dans le quartier de Braidi, qu'en 1352 il léguait tous ses livres de médecine et les instruments à son *servus* Nicolaus. Il y a même un document où notre médecin est cité comme père de son fils Guide (né en 1268): *magister Guido cirologus filius magistri Antonii medici de Padova* (la date du document: 2-II-1357). Après 1352, le code MR 92 apparaît à Zagreb vers la fin du 14^e ou au commencement du 15^e s., étant donné qu'au feuillet 144^{vo} s'est signé le chanoine de Zagreb Jean («Ego Iohannes Kantor scripsi de mense iulii») qui apparaît dans les documents de Zagreb depuis 1397 à 1448 (la date de sa mort).

Dans l'article D, l'auteur donne la description et l'identification des textes qui se trouvent dans le code MR 92:

I. Régime du corps de Maître Aldebrandin de Sienna (ff 1^{ro} – 55^{ro}), en ancien français, écriture du 13^e s. Une étude détaillée sur ce ms. est donnée par l'auteur dans *Rad*, 295 d'Académie yougoslave de Zagreb.

II. *Libellus de conservanda sanitate* (ff 55^{ro} – 56^{ro}), en latin, écriture du 13/14^e s. C'est un manuel d'hygiène qui contient des prescriptions hygiéniques pour la conduite pendant la journée et à travers les saisons. D'après une description du *Libellus de servanda sanitate* du médecin Taddeus de Florencia, l'auteur croit que notre ms. présente une rédaction abrégée de la même oeuvre.

III. Livre d'Enanchet (ff 57^{ro} – 76^{ro}), en ancien français, daté de 1252. Une seule copie de ce texte a été connue jusque-ici par un ms. conservé dans la Nationalbibliothek (nro 2585) de Vienne. Sur ce ms. cf. l'étude de l'auteur dans la *Romania*, 70, 74–83.

IV. *Moralités des philosophes* (ff 76^{vo} – 88^{ro}), en ancien français, écrit en 1252 ou peu après. Notre ms. présente une des nombreuses rédactions de la traduction française d'une oeuvre du moyen âge sur les vertus, écrit au 11^e ou 12^e s. et connue sous le titre *Moralium dogma philosophorum*. Sur l'oeuvre cf. J. Holmberg, *Das Moraliium dogma philosophorum ...*, Uppsala, 1929.

V. *Godefredi Viterbiensis Cronica* (ff 89^{ro} – 110^{ro}), en latin, écriture du 12^e ou 13^e s. L'identification de ce ms. a été faite par Fr. Fancev (cf. la notice manuscrite de Fancev sur MR 92, Bibliothèque universitaire de Zagreb, nro R 6428).

VI. **Livre d'Attila** (ff 111^{ro} - 123^{vo}), en ancien français, écriture du 13^e s. Le texte présente un roman chevaleresque sur les exploits d'Attila en Italie. Le texte a été connu jusqu'ici par un seul ms. qui se trouve dans la Marciana de Venise (Lat. cl. X, 96, 19-44).

VII. **Concile de Lyon de 1274** (ff 125^{ro} - 129^{vo}), en ancien français, écrit au 13^e s. C'est un *sirventes* un peu satyrique sur ce concile, écrit en deux colonnes, qui est une seule *unica* du MR 92. Le texte est sans titre, l'auteur est anonyme.

VIII. **Liber regiminum civitatis Paduae 1175-1313** (ff 129^{vo} - 136^{vo}), en latin, écrit après 1274, fini en 1313. Le texte présente une très intéressante rédaction des *regimina* de la même ville publiés par Muratori dans *Rerum italicarum scriptores*, t. VIII, pp. 365/6 - 465/6.

IX. **Chansonnier français de Zagreb** (ff 137^{ro} - 144^{vo}), en ancien français, écrit au 13^e s., connu sous la sigle *za*. Le texte contient 25 chansons de différents auteurs qui ont été identifiées par Mario Roques dans les *Mélanges Jeanroy* en 1928.

X. **Les annotations et les menus textes.** Il y a d'abord des annotations médicales aux ff 55^{ro}, 110^{ro}, une annotation sur les noms des électeurs de l'Empire romain au f 96^{ro}, sur les lieux où sont conservées les quatre couronnes de l'Empire romain au f 108^{ro}, un cryptogramme au f 119^{ro}, des vers concernant Venise au f 110^{vo}, la ville de Padoue au f 144^{vo} et autres (au même f 144^{vo}) et des prières aux ff 110^{vo} et 124^{vo}. Au f 124^{vo} il y a aussi une annotation sur un archevêque Jean de Naples. Aux ff 144^{ro} il y a une signature en caractères grecs du chanoine zagrébois Jean (Iohannes cantor canonicus) dont nous avons parlé ci-dessus.

Dans la conclusion (article *E*), l'auteur constate que la plupart des œuvres en ancien français qui se trouvent dans le code MR 92, présentent des rédactions un peu italianisées de ces œuvres ce qui fait qu'on peut les classer parmi les œuvres littéraires françaises dites francoitaliennes. Un seul de ces textes a été écrit en Italie tandis que les autres ont été apportés de la France et copiés en Italie.

Dans la note 22, l'auteur expose ce qu'il s'est proposé de faire prochainement en ce qui concerne le code MR 92: a) donner les études détaillées sur les textes I, II, III, IV, b) publier les textes VII (Le concile de Lyon de 1274), VIII (La chronique de Padoue) et VI (Le livre d'Attila). Les textes VII et VI ne sont pas publiés jusqu'ici.

(Primljeno za štampu u »Radu« na 5. sjednici V. odjela od 15. V. 1954.)

